

*Макаренко О. Ю.,
студентка, Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

«М'ЯКЕ ПРАВО» У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: ДОКТРИНАЛЬНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку теорії міжнародного права існує дискусія щодо визначення юридичної сили певних нормативно-правових положень, що мають здебільшого рекомендаційний, не обов'язковий характер, проте, на думку автора, історично не можуть не визнаватися джерелом міжнародного права в силу свого широко правозастосовного значення, а саме мова йде про «м'яке право» (soft law).

Серед науковців немає одностайності у визначенні місця «м'якого права» у системі джерел міжнародного права, а також і щодо виокремлення певних ознак юридичного припису, за якими його можна було б віднести до даного виду норми. Не вичерпним залишається й перелік міжнародно-правових актів, в яких знаходять своє формальне визначення норми «м'якого права». Тож метою даної роботи є аналіз сучасних доктринальних концепцій

існування «м'якого права» в системі міжнародного права та систематизація поглядів науковців щодо означеної проблеми.

Дослідженням юридичної природи норм «м'якого права» займалися такі відомі вчені, як Ю. С. Безбородов, Р. Р. Бекстер, А. Берлінгуер, К. А. Бекяшев, М. А. Бойль, П. Вейль, Є. А. Зайцева, В. В. Мицик, В. І. Муравйов, І. І. Лукашук, К. Чинкін, М. Н. Шоу та інші. Розглядаючи різні наукові погляди, слід констатувати, що особлива увага приділяється, перш за все, питанню юридичної обов'язковості положень «м'якого права». Так, В. В. Мицик акти «м'якого права» розглядає лише як сукупність неправових, рекомендаційних норм, які виконують функцію «передправа», тобто розробляють та пропонують нові положення, які в подальшому можуть мати відображення у правових нормах, зокрема міжнародних договорах. Приблизно таку ж позицію відстоює М. Н. Шоу, який вважає, що «м'яке право» не є правом в його класичному розумінні, а являє собою необов'язкові документи та угоди рекомендаційного характеру, кодекси правил поведінки або стандартів тощо. Іншого погляду притримується К. А. Бекяшев, наголошуючи, що попри відсутність у нормах «м'якого права» конкретних прав та обов'язків держав, юридична обов'язковість їм тим не менш притаманна. Цікавою видається концепція К. Чинкіна, який, розглядаючи питання юридичної обов'язковості норм «м'якого права», певним чином поєднує дві вищезгадані позиції. Зокрема, він виділяє «правове м'яке право», до актів якого варто віднести міжнародні договори, що включають в себе лише слабкі зобов'язання, та «неправове м'яке право», що міститься в резолюціях та кодексах поведінки, складених та прийнятих міжнародними та регіональними організаціями, які не мають обов'язкової сили та виконуються добровільно.

Також, як зазначає А. Берлінгуер, для однозначного відокремлення норм «м'якого права» від загальновизнаних джерел міжнародного права одного критерію юридичної обов'язковості нормативних положень все ж недостатньо. У теорії міжнародного права значна увага приділяється питанню формального визначення норм «м'якого права». Так, Л. Блутман, співвідносячи юридичну обов'язковість норми та форму її документального закріплення, зазначає, що норми «м'якого права» можуть міститися в загально-визнаних джерелах міжнародного права, але при цьому не встановлювати конкретних прав та обов'язків. І. І. Лукашук пропонує класифікувати «м'яке право» наступним чином: 1) особливий вид норм міжнародного права, під яким слід розуміти загальні пого-

дження сторін міжнародного договору, які не містять певних конкретних зобов'язань; 2) неправові міжнародні норми, які також не мають зобов'язального характеру, але, в силу свого питомого політичного чи морального значення, дотримуються державами. До останніх слід віднести положення, що містяться в деклараціях, резолюціях Генеральної Асамблеї ООН та інших міжнародних міжурядових організацій, спільних заявах і комюніке, різних кодексах поведінки тощо. Р. Р. Бекстер розширює цей перелік, відносячи до «м'якого права»: 1) *pactum de contrahendo*, тобто положення міжнародних договорів, які потребують уточнення в наступних угодах; 2) «несамовиконувані» положення міжнародного договору, які потребують наступного погодження для наділення їх юридичною силою; 3) програмні положення договорів, які не створюють правових обов'язків, але підлягають обов'язковому виконанню; 4) декларації, заключні акти, резолюції та інші форми вираження згоди, котрі певною мірою можуть впливати на поведінку держав та індивідів, навіть при тому, що їх норми не є формально обов'язковими. Окремо науковці ще виділяють рекомендації міжнародних неурядових організацій, які також опосередковано впливають на правове регулювання міжнародних відносин.

Таким чином, норми «м'якого права», на думку автора, слід відносити до джерел міжнародного права, адже, як і зазначає Є. А. Зайцева, норми «м'якого права» можуть виступати частиною комплексного механізму правового регулювання міжнародних правовідносин. Зокрема, суб'єкти міжнародного права часто погоджують свою волю шляхом прийняття своєрідних програм розвитку, спільних заяв, декларацій, комюніке, визначаючи конкретний вектор своєї діяльності, що, в деякій мірі, можна характеризувати навіть і як більш ефективний метод правового регулювання міжнародних відносин, заснований на засадах добровільності виконання. Що ж до питання критеріїв віднесення певного нормативного припису до норми «м'якого права», то слід підсумувати, що остання завжди носить рекомендаційний характер, не містить у собі конкретних зобов'язань суб'єктів міжнародних правовідносин, а відтак і не встановлює міжнародно-правових санкцій за їх невиконання чи неналежне виконання. Також, норми «м'якого права» можуть міститися й у загальновизнаних джерелах міжнародного права, зокрема у міжнародних договорах, що тільки й підтверджує їх практичне значення та виправданість існування.